

דף עב

ואילו יוצאות שלא בכתובה — העוברת על דת משה ויהודית. ואיזו היא דת משה? מאכילתו שאינו מעושר... — לא נקטו כאן אלא דברים שהיא מכשילה את הבעל (ועל פי זה רצה הרש"ש להגיה 'וקוצה לו חלה' ולא 'לה') — שאין דין 'עוברת על דת' שיוצאת ללא כתובה, אלא כשהוא נפגע, ולא בעוברת על דברים שבינה לבין המקום. כן כתב הרא"ש כאן. וכן פסקו הפוסקים (ע' בית שמואל וחלקת מחוקק אה"ע קטו; מהר"ם שיף כאן; אגרות משה אה"ע ח"א ז). וטעם הדבר, שמהות דין זה אינו קנס שקנסו את העברינית, אלא מעיקרא אין חיוב כתובה בזמן שהיא הגורמת לגירושין, ועל כן כאשר היא מכשילתו הרי היא הגורמת שאינו יכול לדור עמה.

וזהו הטעם למה שכתבו הראשונים (ע' מרדכי והגהות אשר"י כאן. וע' אג"מ שם) שאם גם האיש עובר באותן עבירות, אינו יכול לבוא בטענה זו כלפיה — שהרי אנו יודעים שהאיסור אינו העילה האמיתית לבעל לגרשה.

אלא שלהרמב"ם שיטה אחרת בענין; שכתב בתשובה (דפוס ירושלים תרצ"ד. סי' קצג) על אשה שאינה טובלת לנידויה ובעלה יודע ושותק, שאם בא לגרשה — פטור הוא מכתובה, כדי שלא יהא חוטא נשכר. ואף על פי שגם הוא חוטא — אינו נקרא 'נשכר' אלא היא. הרי שלהבנת הרמב"ם, דין 'עוברת על דת' הוא בגדר קנס ועונש (עפ"י קובץ שיעורים. ע"ש).

והדברים תואמים לשיטתו במה שפסק (בהלכות אישות כד, טז) שאף שהבעל לא הוציאה ורוצה לקיימה, הפסידה כתובתה מפני 'שהכתובה תקנת חכמים היא כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, ולא הקפידו אלא על בנות ישראל הצנועות, אבל אלו הפרוצות — אין להן תקנה זו, אלא תהא קלה בעיניו להוציאה'. עד כאן מלשוננו.

(ועיין בחידושי הריטב"א כאן שכתב על דבריו 'ורוב רבותינו ז"ל חולקין עליו בזה'. והעיר הרב המהדיר (בהוצ' מוסה"ק) שלא מצא מי שחלק. אך לאור האמור כוונת הריטב"א מבוארת, שלכל שיטות הראשונים הנ"ל, אין הפסד כתובתה מפני קנס אלא מפני שהיא הגורמת לגירושין, ולכן, אם מגרשה מסיבה אחרת ולא מפאת התנהגותה — יש לה כתובה).

ואיזו היא דת יהודית — יוצאה וראשה פרוע' —

על איסורי 'ראשה פרוע' — סיווגם לחומרותם, פרטיהם וסיכומי השיטות להלכה מפוסקי זמננו — ע' משנ"ב עה, ב ובבאה"ל שם; שרידי אש ח"ג ל; (דובב מישרים ח"א קכד, ב); אגרות משה אה"ע ח"א נו נח; או"ח ח"ה לו, יב (וע"ע ביו"ד ח"ב עה); שבט הלוי ח"ה קצט (וע"ע ש' בסי' טז ובסי' רז ובהקדמה לח"א).

דף עד

כוונה ודעת, טעות ותנאי — בחליצה

נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש בדין חליצה מוטעת; ריש לקיש סבר שאפילו אמרו לו 'חלוץ, ובכך אתה כונסה' — חליצתו כשרה. ורבי יוחנן סבר שחליצה ללא כוונת האיש או האשה — פסולה. ואיזוהי חליצה מוטעת הכשרה? כל שאומרים לו: חלוץ על מנת שתתן לך מאתים זוז, שגם אם לא נתקיים התנאי — החליצה כשרה.

נמצאנו למדים: תנאי אינו מועיל בחליצה (לבטלה) לכל הדעות. כוונה בחליצה, כלומר הידיעה שמעשה זה מפקיע הזיקה ומתיר לה לינשא — מחלוקת ר"י ור"ל אם מעכבת. והלכה כרבי יוחנן שכוונת שני הצדדים מעכבת.